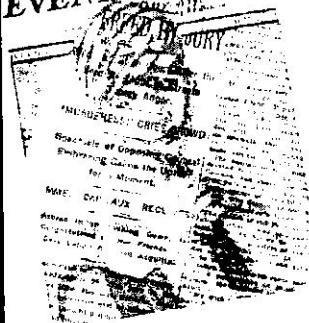

THE SATURDAY
EVENING POST

ARTHUR MULLIF
Motor Agents & C

ADIO TIMES

Микола Васьків

УКРАЇНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА І ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВО 1920-Х – ПОЧ. 1930-Х РОКІВ

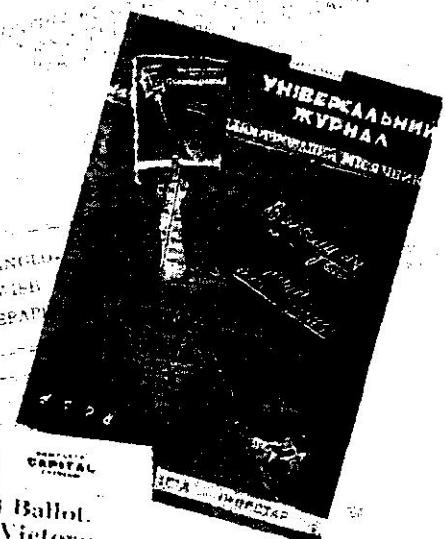
Монографія

The Financial Times
The Jewish Guardian

FRIDAY, NOVEMBER 20, 1970

The Washington Post

Eisenhower Nominated on First Ballot.
Promises Republicans Total Victory;
Nixon Party Choice for Vice President

УДК 070 +379ю823(091) "1920/1935
В 199

*Розглянуто і рекомендовано до друку Головною Вченовою радою Київського національного університету культури і мистецтв
Протокол № 13, від 14 грудня 2017 р.*

Рецензенти:

О. О. Гарачковська, доктор філологічних наук, доцент Київського університету культури і мистецтв;

М. М. Комарія доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукових досліджень української періодики НДІ пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника;

Ю. В. Нестеряк, доктор наук із державного управління, завідувач кафедри журналістики і нових медіа Київського університету імені Бориса Грінченка

В199 Васьків М. С. Українська журналістика і журналістикознавство 1920-х – поч. 1930-х років : монографія. – К. : Вид. центр КНУКіМ. 2017. – 172 с.

У монографії йдеться про актуальні проблеми вивчення української журналістики й журналістикознавства 1920-х – поч. 1930-х років. Автор монографії досліджує раніше не відомі чи мало знані наукові й науково-популярні публікації цього періоду, в яких аналізується стан і розвиток західної та східної преси, а також перші кроки вітчизняної радіожурналістики. На основі цього аналізу реконструйовані стан свободи слова і друку в Україні й за кордоном у міжвоєнне двадцятиріччя, методи, форми, прийоми, засоби, жанри тощо, продуктивні у вітчизняних мас-медіа тієї доби. Акцентується увага на формуванні основних принципів професійної діяльності на прикладі здобутків і втрат журналістики 1920-х – поч. 1930-х років у порівнянні з сучасними теоретичними і практичними напрацюваннями.

Монографія рекомендована для фахівців із дослідження масмедійної сфери, студентів – майбутніх журналістів, усіх зацікавлених у вивченні історії української журналістики.

УДК 070 +379ю823(091) "1920/1935

ISBN 978-966-602-250-2

© M. С. Васьків
©КНУКіМ

ЗМІСТ

Вступ

4

Розділ 1. Західна і східна преса в рецепції українських дослідників

1.1. Огляд і оцінка західних часописів на сторінках «Універсального журналу» (1928–1929 рр.)	11
1.2. Преса Західу в системній характеристиці Іллі Ельвіна ({«Преса капіталу і преса революції», 1933})	24
1.2.1. Дослідження журналістики Сходу в українських часописах 1920–30-х років	57

Інтермедія видавничо-промоційна	86
Промоспівпраця часопису «Універсальний журнал» і видавництва «Рух» (на прикладі мандрівних нарисів В. Поліщука)	

Розділ 2. Становлення і розвиток українського радіо

2.1. Українські друковані видання 1920–30-х років як джерела вивчення історії вітчизняного радіо	95
2.2. «Як робити радіогазету» М. Олександрова і С. Юльського як дзеркало українського радіо 1920-х рр.	122

Список використаних джерел	160
-----------------------------------	------------

ВСТУП

Для початку кілька зауваг щодо хронологічних меж дослідження. У більшості європейських країн і північноамериканських держав міжвоєнне двадцятиріччя – окремий більш-менш цілісний період у їхній історії, зокрема в історії журналістики, літератури, інших видів мистецтва. В радянських дослідженнях цей період окреслювали як єдиний майже у тих самих хронологічних рамках – 1920–30-ті роки, а якщо ще точніше, то називалися 1917–1941 роки. Насправді в СРСР, як і в Німеччині, пізніше – Іспанії, ряді інших країн на початку – середині 1930-х відбувся докорінний злам у політичному й культурному їх житті. В одних це був поворот до правого радикалізму, в Радянському Союзі – до лівого, з придушенням будь-якого натяку на окреме буття націй і етносів, але в обох випадках це була тоталітарна система. Тому доцільніше вести мову про більш-менш єдині періоди в українській політичній і культурній історії: 1920-ті – поч. 1930-х років і середина 1930-х – середина 1950-х років.

Детальніше розводиться про аргументацію такої періодизації української історії, зокрема історії української журналістики, тут не випадає – це справа істориків і спеціалізованих досліджень. Хоча, на мою думку, вона видається очевидною і все частіше застосовується науковцями з різних галузей гуманітаристики. Та ж частина дослідників, яка послуговується ще радянських часів періодизацією, видається, просто не наважується подолати потужну інерцію образів, ледь не архетипів, закріплених у підсвідомості.

Тепер щодо досліджень із української історії журналістики й журналістикознавства. Як не дивно, в підручниках і посібниках немає хронологічного розмежування «материкової» журналістики першої половини ХХ ст. або ж зберігається стара періодизація. Так, І. Срібняк виокремлює такий підрозділ 12.2. «Українські урядові, партійні та громадсько-

політичні видання (1917–1930-ті рр.)», всього на чотири сторінки [148, с. 233–237]. В.М. Владимиров не називає жодних хронологічних меж, натомість зустрічаємо розділи «“Медовий рік” української преси (від березня 1917 р. до березня 1918 р.)» (щоправда, тут зазначені дати, але назвати періодом один рік якось не випадає), «Початок занепаду вільної преси», «Зародження партійно-радянської преси України», «Партійно-радянська преса України: злети на фоні падіння» [16]. О.І. Почапська-Красуцька розглядає журналістику цієї доби за такими темами: «Національно-визвольна преса на хвилі визвольних змагань і становлення державності (1917–1921 рр.)» і «Преса українських військовополонених періоду першої світової війни та після її завершення (1914–1920 рр.). Преса української політичної еміграції (1919–1939 рр.)» [125, с. 116–144]. Як бачимо, журналістика радянської України за цілі два досить продуктивні десятиліття випала з огляду.

Окремий розділ, восьмий, – «Роки 1920–1939» [36] – в «Історії української преси» А. Животка збігається за періодизацією з притаманними для європейських країн часовими межами, а також і з радянським баченням періодизації. Щоправда, в основному йдеться про українську пресу на західноукраїнських землях, поза межами СРСР. Радянським часописам присвячений лише один підрозділ, із короткими влучними характеристиками, але суттєво однобокий.Хоча навіть у цьому одному підрозділі, вже з його назви, можна зрозуміти, що мається на увазі не один цілісний період: «Початки комуністичної та офіційної советської преси і на українських землях. Три доби розвитку». Проте у праці є дуже цінний попередній розділ – «Роки української державності (1917–1920)», який укладається в межі міжвоєнного двадцятиріччя.

Складається враження, що це десятиліття, 1920-ті, в українській радянській історії та журналістиці було настільки суперечливим, різноспрямованим, що автори

підручників і посібників намагалися або оминути його, або писати про нього дуже коротко, похапцем. Це яскраво можна побачити на прикладі монографії В. Різуна і Т. Трачук «Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства» [133]. Дослідники наводять цілий перелік малознаних чи й не відомих для сучасних читачів і науковців журналістикоznавчих праць кінця 1920-х – 1930-х років, зазначають заідеологізованість, заполітизованість цих досліджень, і все це займає всього одну сторінку тексту.

Цікаво, що й у радянську добу науковці не дуже поспішали опрацьовувати періодику чи радіомовлення (ще і з певних технічних причин) 1920-х років. Імовірно, через політичну непевність доби, загрозу для самого дослідника потрапити на слизьке. Хоча такі дослідження таки були, зрозуміло, з чіткими комуністично-партийними акцентами. Для прикладу наведемо назви кількох дисертаційних робіт, у тому числі й тих дослідників, які пізніше творили журналістику й журналістикознавство незалежної України: Бондар Є.П. «Роль преси в боротьбі Комуністичної партії Радянського Союзу за культурну революцію на Україні (1933–1937 рр.)» [8], Здоровега В.Й. «Партійно-радянська преса України в період громадянської війни (1918–1920)» [38], Просяник Л.Я. «Коммунистическая печать на Украине в период перехода на мирную работу по восстановлению народного хозяйства (1921–1925 гг.)» [127], Роскошний А.П. «Рабкоровское движение Донбасса в годы первой пятилетки» [136], Соломатін П.І. «Роль большевистской печати в борьбе за победу Великой Октябрьской социалистической революции и установление Советской власти на Украине (Март 1917 – январь 1918 гг.)» [146], Цьох Й.Т. «Легальна комуністична газета “Сель-роб” (1927–1932 рр.)» [167] та ін.

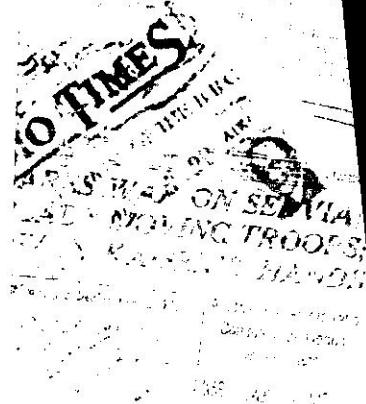
Із настанням української державної незалежності розпочинається дисертаційний бум із проблем історії вітчизняної журналістики, видавничої справи, використання часописів як джерельної бази для історичних і політологічних

досліджень; із мистецтвознавства, педагогіки тощо на основі аналізу періодики 1917 – поч. 1930-х років. Інколи такі дослідження не зовсім були журналістикознавчими, починалися як дисертації з історії України, літературознавства, мовознавства, мистецтвознавства, педагогіки та ін., а вже при виході на захист, залежно від прагматичних потреб, або їх підлаштовували під «модний» шифр (журналістика в межах філологічних наук чи соціальні комунікації), або ж залишали з «первісним» шифром [2; 115; 159; 178; 75; 100; 70; 107; 117; 137; 128; 31; 37; 50; 54 та багато ін.].

Варто відзначити, що різноаспектне відтворення за тематикою, проблематикою, жанрами, історією окремих часописів тощо знайшла в монографіях, посібниках, дисертаційних роботах журналістика Галичини [63; 64; 168–172; 6; 14; 21; 33; 49; 55; 61; 114; 142; 143; 150; 155], Закарпаття [19; 69; 154], Буковини [135] за період міжвоєнного двадцятиріччя, яка в радянську добу була апріорі «недисертабельною». Винятком могли бути хіба що «правильні» дисертації, як, наприклад, П. Лісового «Журналістика Закарпаття другої половини XIX – першої половини ХХ століть і її зв'язки з іншими українськими землями та Росією» [74].

Значна частина досліджень стосується періоду недовгої української державності та збройної боротьби за неї у 1917–1921 роках [7; 20; 112; 116; 124; 140; 158; 31; 160 та ін.], що є цілком зрозумілим, бо саме в той час формувалися дійсно українська преса, державні органи інформування, конкурентне середовище, свобода слова і друку. Натомість дисертаційних робіт, у яких би були хронологічно окреслені якраз 1920–30-ті роки, виявилося не так уже й багато [22; 57; 59; 68; 147; 153], особливо якщо врахувати, що частина з них стосується не зовсім журналістики [13; 15; 54; 62; 79; 97; 110; 128; 175].

168. Шаповал Ю.Г. «Діло» (1880–1939) – перша українська щоденна газета : навч. посіб. Рівне : Б.в., 2007. 68 с.
169. Шаповал Ю.Г. «Діло» (1880–1939 рр.): Поступ української суспільної думки. Львів : Б.в., 1999. – 383 с.
170. Шаповал Ю.Г. «Літературно-науковий вісник» (1898–1932 рр.): творення державницької ідеології українства. Львів : Науково-дослідний центр періодики, 2000. 352 с.
171. Шаповал Ю.Г. «Літературно-науковий вісник» (1898–1932) – творець державницької ідеології українства : навч. посіб. Рівне : Б.в., 2007. 64 с.
172. Шаповал Ю.Г. Радіожурналістика : текст лекцій. Рівне : Б.в., 2008. 39 с.
173. Шерель А. Аудиокультура XX века. История, эстетические закономерности, особенности влияния на аудиторию : очерки. М. : Прогресс-Традиция, 2004. 576 с.
174. Юльський С. Тільки п'ять // Радіо. 1931. № 23–24. С. 836.
175. Яковлев О.В. Історико-культурологічні виміри книжкового друку в Україні у 20-ті роки ХХ ст. : дис. ... канд. іст. наук. К., 2010. 208 арк.
176. Якубовський Ф. «Червоний Шлях» та «Життя й Революція» // Критика. 1928. № 1. С. 137–148.
177. Яунтиран. Проблеми латинізації в Туреччині // Червоний шлях. 1930. № 2. С. 134–137.
178. Яценко А.М. Голодомор в Україні 1932–1933 як проблема світової журналістики : дис. ... канд. фіол. наук: 10.01.08. Львів. 2004. 227 арк.

Микола Васьків

**УКРАЇНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА
І ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВО
1920-Х – ПОЧ. 1930-Х РОКІВ**

Монографія

Відповідальний редактор:
Антоніна Гурбанська

Комп'ютерне забезпечення:
Алла Кузнецова

Худ. оформлення обкладинки:
Марина Летцева

**СТИКА
ВСТВО
РОКІВ**

Підписано до друку: 11.04.2017.

Формат 70*100/16
Ум. друк. арк. 7.03. Обл. вид. арк. 8,16
Друк офсетний. Наклад 300 примірників.
Замовлення № 3013.

CAPITAL
Ballot,
Victory;
President

Видавничий центр КНУКіМ
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
в реєстр видавців, видавництв і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4776 від 09.10.2014